

MARIN GEORGIEV
Győztesek és legyőzöttek

1982. június elején az Írószövetség újonnan választott tagjaként megtudtam valakitől, hogy jogom van külföldre utazni. Azt már tudtam, hogy a jogot nem osztogatják, ezért elmentem, s kikértem. Janko Sztanoevval együtt Budapestre küldtek a Könyvhétre. Ott volt az összes szocialista ország küldöttsége. Kिरándulást is szerveztek nekünk Salgótarjánba. A Vörösmarty térről egy különbusszal indultunk, s alig hagytuk el Budapestet, amikor zöld ZIL-ekből álló menetoszloppal találtuk magunkat szemben. Meghökkenően összenéztünk, de Ladányi Mihály elmagyarázta, hogy ezek szovjet katonák. (A legyőzött Magyarországon utazgatva gyakran találkoztam a győztesek menetoszlopaival.) A véletlen azonban sokszor tréfál is velünk. Így történt, hogy egyszer csak egy szép arcú, nagy mellű orosz matróna közeledett felém; öltözékéből, önérzetéből és fehér bőréből arra következtettem, hogy a kommunista arisztokrácia sarja. Úgy is volt – Larisza Vasziljeva szovjet költőnő egy londoni diplomata felesége volt, a T-34-es harcokcipáncél fölhalálójának a lánya; gyermekkorában még Sztalinnal is találkozott, aki apját látogatta meg. Nem szalasztottam el a lehetőséget, hogy elbeszélgessek vele, s meghívtam kávéra a Párizsi udvarba. Késő volt, vacsora után, a presszóban rajtuk kívül senki sem volt. Nem tudtam magyarul, s már rájöttem, hogy oroszul nem tanácsos megszólalnom – a bolgár nyelvet a magyarok orosznak hitték. Megkértem hát Lariszát, hogy rendeljen. Így válhattam akaratlan tanújává a birodalom megalázkodásának, a győztes félelmének, hogy anyanyelvén szólaljon meg a legyőzött előtt. Larisza angolul rendelte meg a kávékat. Ezért a látványért megérte százhusz forintot fizetni, s valamelyik hozzátartozómat ajándék nélkül hagyni. (...)

Az 1956-os magyar forradalomhoz kapcsolódó alkotások közé bekerült Atanasz Dalcsev *Felirat* című verse is. 1960 utáni köteteiben 1956-os dátummal szerepel. Aki a szöveg mélyebb értelmét keresi, csakis a magyar '56-tal társíthatja:

*Ki a szabadságért küzdvén elesik,
 Bárhol vesszék is, testvér mind velem.
 Vér szerint. A kiontott vér szerint.*

(Kalász Márton fordítása)

A kommunista rendszerben örökké szakadék tátong a hatalom és a nép között; a bátor és a gyáva között; a szabad ember és a rabszolga között. És mert az előbbieket közé kevesen tartoznak, pedig mindenki szeretné hősnek látni magát, az emberek más hősokeket keresnek, másokban élnek ki magukat. A múlt század történelmében a magyarok voltak a hősokek, s a '60-as és a '70-es évek bolgár irodalmában efféle hősiességet láttak Atanasz Dalcsev erkölcsi pozíciójában is. Hiszen az lehetetlen, hogy Dalcsev a totális cenzúrában ne találta volna meg a módját az igazság kimondásának, s lehetetlen, hogy ez a vers ne az 1956-os magyar forradalomról szóljon.

Pedig lehet.

A költemény a *Literaturen front* 1956. október 18-i számának 3. lapján jelent meg, egy másikkal együtt (*És a szív végre meghal*). Dalcsev nem olyan író volt, aki épphogy megírt valamit, máris siet megjelentetni. Alkotói természete miatt sem gondolhatjuk, hogy ezt a verset konkrét alkalomból írta – még kevésbé, hogy olyan eseményekről, amelyek még meg sem történtek, hiszen október 23-ig, a forradalom kitöréséig még öt nap volt hátra. Az idő azonban a műnek dolgozik, s az egyetemes törvény az okozatot magyarázva, akaratlanul is okká válik.

Az 1956-os magyar felkelők követeléseit 1989-ben teljesültek.

Csakhogy már nem a felkelés spontaneitásával. Ami nálunk 1989 végén történt, az szintén nem a mi erőfeszítésünk eredménye. 1989 végén úgy voltunk, mint az az ember, aki jól megvacsorázva fogat mos, felveszi a pizsamáját, a megvetett ágyszélre ül, s lefekvéshez készül, amikor a földrengés elkezdődik – csakhogy a terek jóval később teltek meg emberekkel. Emberekkel, akik úgy gondolták, hogy elég félreállítani a kommunistákat, és a bőség zsákja megnyílik. De nem ez történt – akkor sem, amikor látszólag leváltották őket; akkor sem, amikor mutánsaik kerültek hatalomra; és még kevésbé, amikor „idegen külsővel, új névvel”^{*} visszajöttek.

Kraszteva Tatjana fordítása

Részlet az 1956: *A fordulat. A magyar forradalom és a bolgár írók* című esszéiből (*Kiváló alkalom II.* Szvjat, Nauka, Szófia, 2006)

* Idézet Ivan Vazov *Levszki* című verséből